

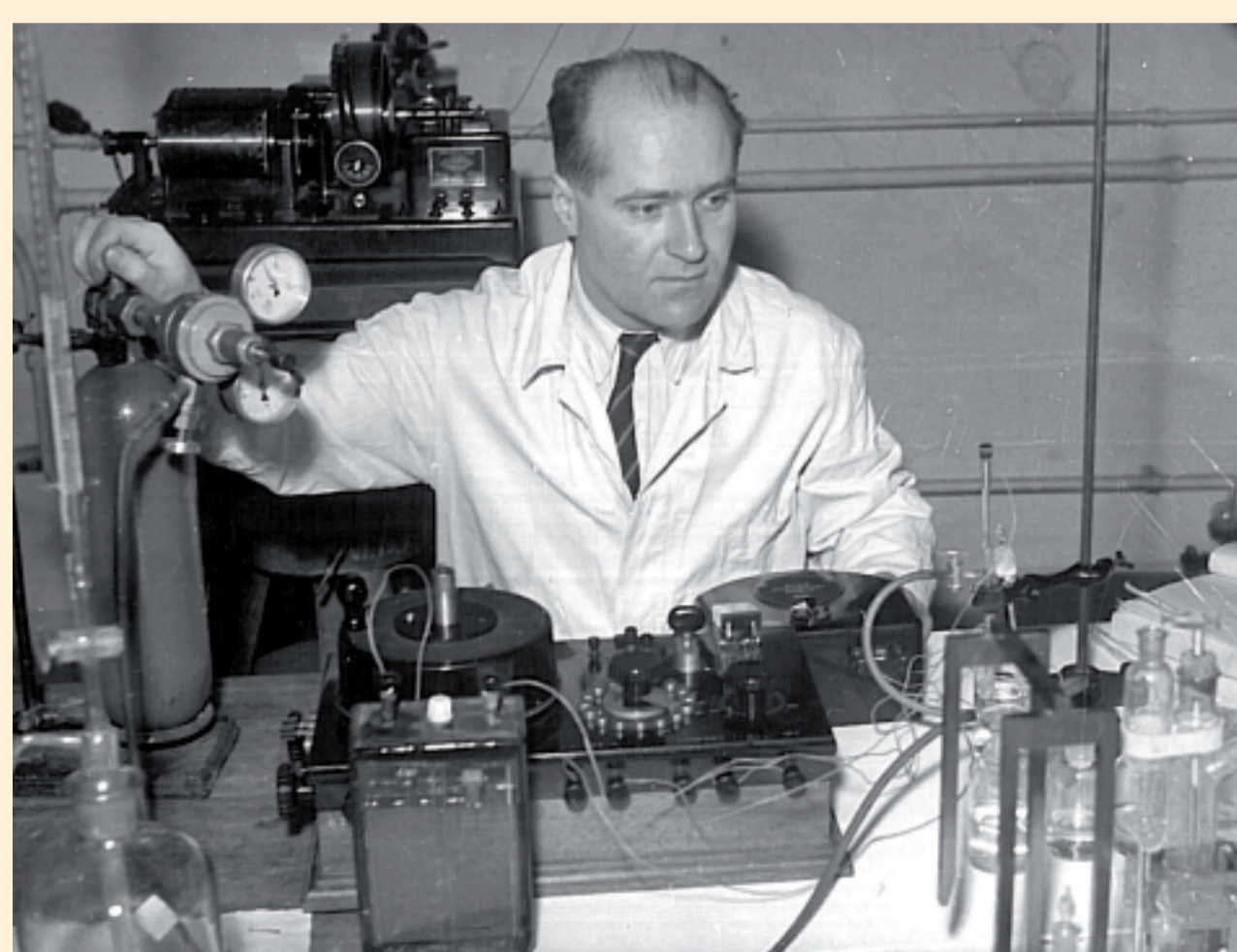
POVÁLEČNÁ OBNOVA A KOMUNISTICKÁ NADVLÁDA

Projev prvního poválečného rektora UK prof. Jana Bělehrádky na tržné k uctění památky obětí z řad příslušníků české vědecké obce 8. května 1946. Současně se projevovala také politizace, již dokumentuje účast studentů na 1. máji 1946. Obr. 1a, b

Tzv. národní směna vítězství probíhající na Albertově 21. března 1948. Dobový popis: „Československý lid oslavil v neděli své vítězství nad reakcí. Oslavil jej tak, jak dovede nejlépe: pilinou prací. Při Národní směně vítězství dokázal, jak velmi mu záleží na zvládnutí vlastní a jak věrně stojí za budovatelským úsilím Gottwaldovy vlády. Dělník vedle úředníka, student s profesorem, voják i živnostník, ti všichni přišli, aby pomohli. Na Albertově přišli posluchačům přírodovědecké fakulty pomoci studenti gymnázia Jana Masaryka z Prahy XII.“ Obr. 4

Vedení katedry fyzikální chemie se r. 1945 ujal prof. Rudolf Brdicka (1906–1970), autor úspěšné učebnice fyzikální chemie, vydávané opakovaně v zahraničí. Založil zde směr biofyzikální chemie a proslul zejména polografickými výzkumy bílkovin. Na katedře působil i prof. Jaroslav Heyrovský (1889–1967). Po vzniku ČSAV oba převzali vedení jejich ústavů. Fotografie je z Brdického ústavu na Albertově z r. 1950. Obr. 6

Koncentrace tekutin ve vakuu při cvičeních v ústavu organické chemie pod vedením prof. Josefa Frejky (1886–1957). Obr. 7

Nová kapitola života fakulty se otevřela po skončení války a po téměř šestileté nucené přestávce ve výukové i výzkumné činnosti. Již 1. června 1945 byl zahájen mimořádný letní semestr, přednáškové síně zaplnily stovky posluchačů, učitelé za vydatné pomoci studentů urychleně obnovovali provoz v ústavech a laboratořích a rekonstruovali zničené nebo rozkradené sbírky. Na uvolněná místa usedla řada nově jmenovaných profesorů a docentů, svou vědeckou dráhu zahájili mladí asistenti. Brzy však i do života fakulty zasáhly politické události, které na dlouhých čtyřicet let ovlivnily osudy Československa a české společnosti.

Únorový převrat roku 1948 a nástup vlády Komunistické strany Československa vedly k postupnému podřízení celé oblasti vědy a školství sovětskému modelu. Základní změnou pro celé období nové totality bylo, že univerzitní pracoviště přestala být centry vědeckého výzkumu a jejich hlavní funkce byla degradována na výchovnou činnost. Výraznou moc získaly katedry nebo ústavy marxismu-leninismu, které představovaly nástroj ideologického dozoru. Neomezená moc jediné strany výrazně zasahovala i do přírodních věd, a to od systému jejich organizace až po zásahy do svobody vědeckého bádání. V rámci „dialektického materialismu“ byly přírodní vědy navíc přesně vřazeny do celkové mocenské ideologie marxismu-leninismu. Jako bezprecedentní případy politického zasahování do obsahu vědeckého bádání lze uvést nástup tzv. lisenkismu jako oficiální doktríny v oblasti biologie spojené se zavržením poznatků klasické genetiky, dále třeba zavržení kybernetiky a dalších disciplín, které byly označovány za tzv. buržoazní pavědy.

V důsledku politických prověrek došlo k nucenému odchodu řady učitelů i studentů, mnozí volili cestu emigrace. Někteří vědeckí pracovníci, kteří se nesměli podílet na výuce a výchově, našli po roce 1953 zaměstnání v ústavech vznikajících Československé akademie věd (ČSAV). Nový zákon o vysokých školách z 18. května 1950 sloučil příbuzné obory a místo dosavadních ústavů vznikly katedry. V roce 1952 došlo k rozdělení dosud jednotné PŘF na tři fakulty: matematicko-fyzikální, geologicko-geografickou a biologickou; z velkých kateder byl vytvořen větší počet kateder s užší specializací. Rozdělení základních oborů do samostatných fakult se však neosvědčilo, a tak v roce 1959 došlo k další reorganizaci, při níž byla sloučena fakulta biologická a geologicko-geografická s obory chemickými a vytvořena PŘF vlastně v dnešní podobě.

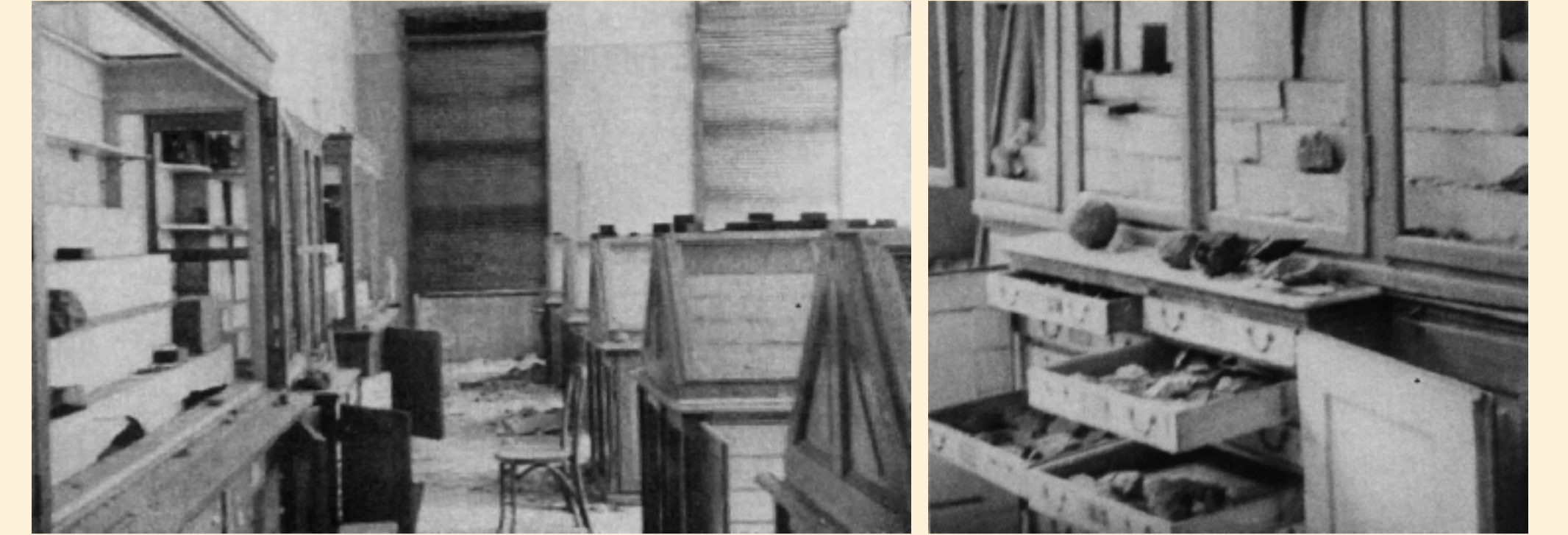
Přes neorganické administrativní zásahy a přísnou ideologickou kontrolu ve všech oblastech fakultní činnosti se za omezených podmínek v jednotlivých oborech udržovala vědecká činnost, podporovaná hospodářskými nebo technologickými potřebami státní nomenklatury. Pracoviště fakulty se účastnila řešení úkolů v rámci státního plánu základního výzkumu, často ve spolupráci s vědeckými ústavy ČSAV a jinými výzkumnými pracovišti. Participace na těchto státem uznávaných a stranickou ideologií posvěcených aktivitách zároveň umožňovala i dílčí zlepšování technického vybavení některých pracovišť.

V 60. letech se dařilo prosazovat některé modernější trendy ve výzkumu a výuce a v průběhu tzv. pražského jara roku 1968 fakultní veřejnost podpořila demokratizační změny. Byla ustavena dokonce rehabilitační komise, která řešila případy postižených pracovníků a studentů a v omezené míře se snažila zjednat nápravu. Okupace vojsky Varšavské smlouvy a tzv. normalizace zastavily nové naděje a trendy. Následovala další vlna prověrek v letech 1969–71 a nucené odchody. Fakulta si poměrně vysoký standard udržela i v soukolí drastických politických praktik, a to zejména díky každodenní vědecké a pedagogické práci svých řadových pracovníků. Kompromisy mezi snahou o udržení vědecké úrovně, pokračováním ve výuce nových studentů, jejichž zájem o přírodní vědy v té době značně narůstal, a politickým kariérismem tak poznamenávaly až do listopadu 1989 PŘF stejně jako celou oblast vysokého školství.

Předání Nobelovy ceny prof. J. Heyrovskému švédským králem Gustavem VI. Adolfem (1882–1973) ve Stockholmu 10. prosince 1959. Obr. 8

Zdroje obrázků: Archiv UK: 2a, 2b, 6, 7, 7 – ČTK: 1a, 4, 5, 8. – Soukromé sbírky a sbírky PŘF UK: 1b, 3a, 3b, 3c, 3d, 9a, 9b.

Stav mineralogických sbírek v květnu 1945. Obr. 2a, b

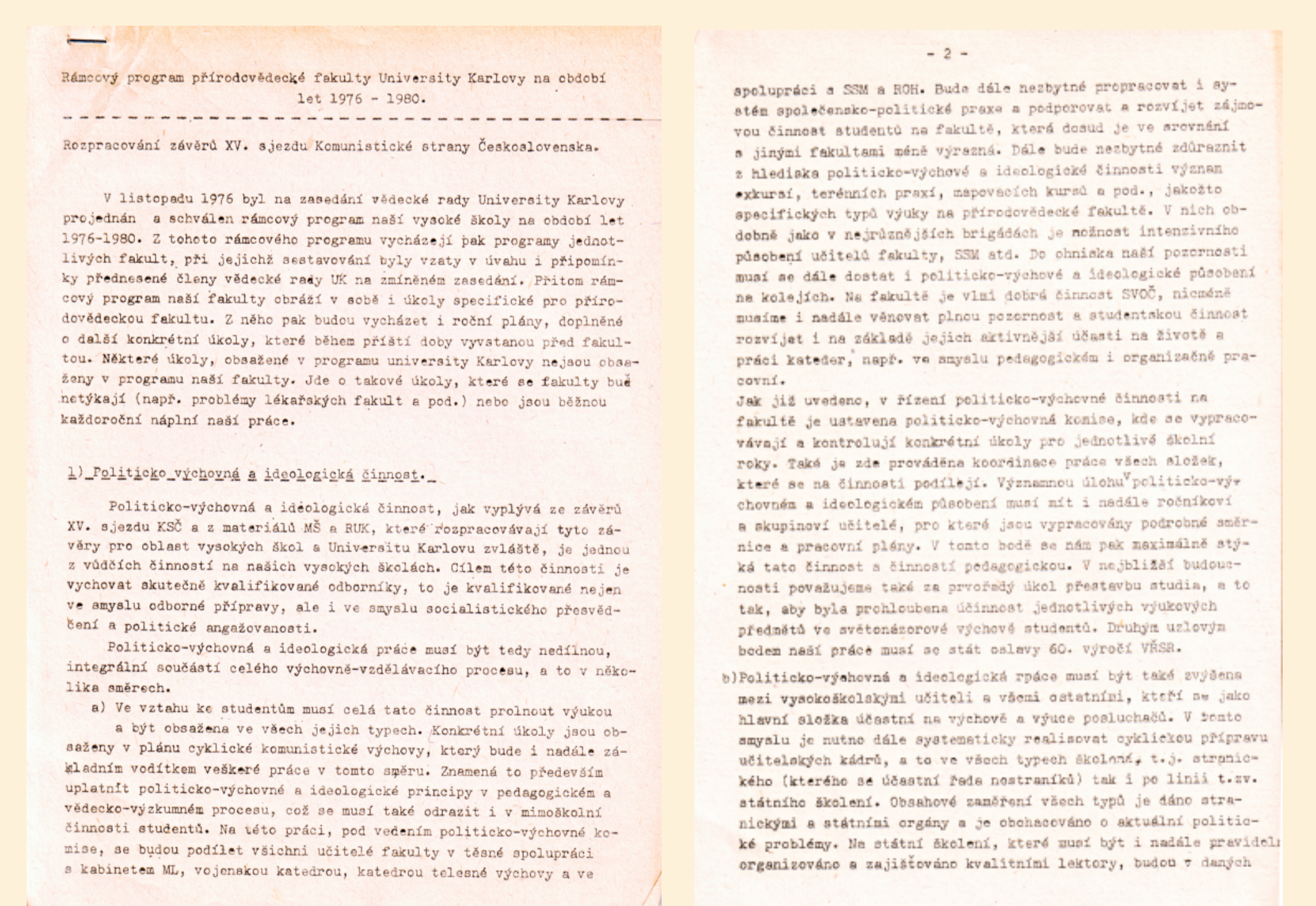
Jméno Olygy Lapešinské, sovětského vědce světového významu, známé dnes již všichni. Její vědecké práce o vzniku buněk znamenají pro medicínu historickou událost. Na obrázku je O. Lapešinská se svými spolupracovníky.

Učení o „vegetativní hybridizaci“ Trofima D. Lysenka doplňovaná fantastickými teoriemi Olygy B. Lapešinské o vzniku buněk z nebuděné živé hmoty zasáhly v 50. letech velkou část biologických věd. Spojení vědy, propagandy a potírání odpůrců zde bylo nejtvrdší, ale názorně ukazuje princip, jak komunistická ideologie s permanentní hrozbou postihu neposlušných zasahovala do všech přírodních věd. Obr. 3a, b, c, d

Studentský majáles v Praze r. 1968 – průvod šel ze Staroměstského náměstí do Troje. Obr. 5

Rámcový program Přírodovědecké fakulty na období let 1976–80 byl rozpracováním celouniverzitního programu. Ten kladl za hlavní cíl univerzitního vzdělání: „rozvoj osobnosti studenta v ideologicky a politicky vyspělého, odborně vzdělaného a vysoce kvalifikovaného odborníka, uvědomělého občana socialistického státu.“ Prvním bodem programu pod titulem Komunistická výchova proto bylo, jak důsledně šířit vědecký světový názor z hodin marxismu-leninismu i do ostatních předmětů i života studentů („do procesu pedagogického a vědeckovýzkumného, mimoškolní činnosti, činnosti na kolektivní ad“). Obr. 9a, b

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Přírodovědecká fakulta

90. VÝROČÍ ZALOŽENÍ